

od jazranskega morja do Karpatov od mej sarmatiških Jazygov do virov Drave.

Prof. Dr. Ilwof se je prederznil trditi, da Slovani ob času, ko so Kelti planinske dežele (Alpenländer) posedli, to bi bilo proti koncu 4. stoletja pred Krist., niso še prišli do Volge.

Ker pa že od leta 1500 pred Krist. od Volge do Borystena nahajamo Skite, bi si bili mogli Slovani leta 400 pred Krist. s silo pot predreti do baltijskega morja, kjer slovanske Venede že v ti dobi stanuvajoče nahajamo. To bi bila kervava vojska s Skiti, od ktere bi nam vendar Herodot bil kaj povedal.

Slovani so pred Skiti v Evropo prišli, toraj že pred 1500 leti pred Kristom, in ob času, ko so Kelti planinske zemlje si osvojili, so že več kakor jezero let takraj Volge stanovali.

Pa tudi ostanjki skitiškega jezika pričujejo, da Skiti nikdar niso bili Slovani, na primer:

¹⁾ „Παγατη χύων Σκυθιστι“. pes se po skitiškem veli Pagaje ²⁾ „Μέσπλη ή σελήνη παρὰ Σκύθαις“. Mesple semesec veli pri Skitih. ³⁾ „Επον τον οφθαλμόν καλέουσι Σκυθαι“. Spa se oko veli pri Skitih ⁴⁾ Maeotin Scytae Temerinda vocant, quod significat matrem maris, ⁵⁾ „Ποσειδέων Θαμισσάδας“. Poseidona Thamimasadas ⁶⁾ „Ταρανδος“ po skitiškem severni olen, jelen „das Rennthier“, ⁷⁾ Scythae Caucasum montem Graucacum appellavere, hoc est nive candidum. Skiti so Kaukaz imenovali Graukaz, kar pomeni snegobel, ⁸⁾ Amazone imenujejo Skiti Oirpata; to ime pa v helenškem jeziku pomeni možoubivka; Oior imenujejo moža, pata pa pomeni ubiti, ⁹⁾ Σκύθαι τους φυγάδας Παρθους καλοῦσιν. Skiti begune imenujejo Parthus itd.

Iz vsega tega se lahko prepričamo, da niti zgodovinske svedočanstva klasiških pisateljev niti ostanjki jezika ne govorejo za slovanstvo Skitov.

V mali Azii ni nikdar bilo Slovanov razun unih, kateri so se po Krist. tam naselili. Imena Zagora, Carusa, Herpa, Zela, Danas, Sora niso slovanske, ampak medopersiške. Sama enakoličnost besed ne dokaže ničesa. Sicer bi mogli Afrikance za Slovake imeti, ker tudi v Afriki je Nitra, ali pa Bari-zamorice za Korošce, ker se njih selo imenuje Koroško.

Ozir po domači.

Ložka dolina.

Od več krajev prinašajo Novice od časa do časa zanimive popise raznih krajev, le ložka dolina medli kakor borna in zapušena samica, kakor da bi v nji žive duše ne bilo, ktera bi za peró prišla in od nje naravnih krajev radovednim bravcom kaj več omenila. Sam gospod Križnogorski nam, hvala jim, včasih, pa le preporedkoma iz tega kraja kaj malega naznanjujejo.

Ložka dolina je na Notranjskem, eno uro hodá proti jutru od cerkniškega jezera. Meje nje so: proti jutru Loški potok, proti jugu čubranska okrajina, proti zahodu Juliške planine z Javornikom vred, proti severju pa Bloke (Obloke). V omenjeni fari je okoli 5000 prebivavcov, kateri v 23 večih ali manjših vaseh in v mesticu Ložu prebivajo, kateremu je Friderik III. v leta 1477 razne privilegije podelil, in ga v versto mest povzdignil; popred se je pa le terg imenoval, zato se njegovi mestnjani še dandanašnji večidel le teržanje zovejo. Ložanje živijo dandanašnji večidel le od poljedelstva. Kupčija jim ne gré kakor bi radi, menda zato ker so predeleč od velicih cest.

V zgodovini se bere, da so Ložanje z morsko soljo, usnjem in istriškim vinom verlo barantali. Res so se pred kakimi 50 leti še precej s kupčijo vkarjali in po nji lepe denarce v deželo donášali, toda ona kupčija je sedaj večidel vsa zaspala. Le poredkoma se še narajma, da kakošen usnjar svojega kljuzeta z usnjem otovori in ga čez gojzd (juliške planine) na kraške in isterške terge tira, kjer jih je pred nekoliko leti na terjih v Kopru, Mujah, Ricmanih, Bakru, Kastvi, Beluncu, Pazinu in več drugod dovolj bilo, in so s svojo robo dobro kupčevali.

Vlastniki Loža so bili, kakor Valvazor v XI. bukvah stran 324. piše, Ložki gospodje. Že v letu 1227 je bival tukaj Albert, pozneje Ulrih, v letu 1282 je gospodoval pa Rusko Lozar. On in Herman in Volfrard, — ali sta bila omenjena dva plemenitaža Rusko-va brata ali pa le strica, se za gotovo ne vé, — so ravno v tem letu bili planili čez neke kmetije bistrškega samostana, in so si jih usvojiti mislili, toda jim ni šlo po sreči. V letu 1320 so bili štirje bratje posestniki Loža, kateri so imeli tudi na Krasu in v Ipavi več grajšin in so krog in krog jako slovéli, od katerih so poslednjega gospodarja kmetje blizo Soteske poleg Kerke ubili. V vedni spomin umora so potomci tukaj kamnitno groblo sčasoma nakopičili, ktera je še dandanašnji viditi. Pozneje so Lož pa ortenburški za njimi pa celjski grofje pod svojo oblast spravili. Po smerti omenjenih grofov je prišel Lož z Ortenburgom in Celjem leta 1454 pa pod avstrijsko oblast, v kateri se znajde še do današnjega dne, ne pa, kakor Megiser krivo terdi, v letu 1435. V tem letu je bil Lož le od Friderikove vojske obležen; ko je pa neki pogumen Ložan (Frank po imenu) vojskovodja Kristofa Fladnicer-ja umoril, je bil naenkrat obsedve konec, in obsedniki so urno svoje kopita pobrali in jo od tod pobrisali, kar urniše so le mogli.

Mestice je bilo zastran napadov ljutih Turkov z močnim zidom krog in krog obzidano, ktereja je pa že davnej zob časa razrušil in so Ložanje večidel poderli. Nad mestom proti jutru se vidijo na prav stermem griču razvaline starega gradú, v katerih pa le kavke gospodarijo. V notranjem prostoru imajo Ložanke svoje gredice, v ktere kapus in drugo zelenjad sejejo. Blizo mesta je cerkvice sv. Roka, kjer se mestnjani pokopujejo; za cerkvijo pa jama, iz ktere ob hudem deževju voda hahlá, kakor iz šneperskega Oberha in meče kakor v Viru poleg Zatičine berložnje ali močerilce (proteus anguinus, človeške ribice) vèn iz svojih podzemeljskih cemunov, kamor prijetli naravoslovja o poletnih dnéh radi zahajajo. V ti jami je, kakor so letni časi bolj ali manj deževni, tudi več ali manj vode; da pa ta voda, ki o povodnjih iz jame hahlá, ne doteka semkej iz merzle jame izza Križne gore, kakor gosp. Zörer terdi, ampak po naših mislih o hudih nalivih le iz Blok. Una pride pa pod Šteberkom na dan in je koj tako močna, da precej neki mlin goni. — (Dalje sledi.)

Kratkočasno berilo.

Srečen Anžè.

Iz nemškega po „Grimmu“ prosto poslovenjeno.

Sedem let je služil Anžè pri enem gospodarji. O božiču sedmega leta pa mu reče: „Gospod, moj čas je pretek, šel bi toraj rad domú k svoji materi. Dajte mi prislužek“. Gospod mu reče: „Služil si mi zvesto; kakoršna služba, takošno naj bo plačilo“, in dá mu tako kepo zlata, kakor Anžetova glava. Anžè prinese ruto, zavije kepo v njo, naloži na herbet, se poslovi ter se spravi na pot proti domu.

Ko nekaj časa potuje, ga zlato breme tako teži, da komaj še gre noga memo nogé. Kar ga sreča jezdec, ki vesel in židane volje na berzem konji sedé prepeva in žvižga. „Oj“, reče Anžè na ves glas, „kako prijetno je jezdariti, ker jezdec sedi kakor na stolu, ne zadene na noben kamen, si lahko čevljev prihrani ter pride berzo naprej, da ne vé kako“. Ko ga jezdec sliši, mu reče: „Zakaj pa ti, Anžè,

¹⁾ Dr. Ilwof „Beiträge zur Gesch. der Alpen- und Donaul.“ str. 32. ²⁾ Hesych II. 834. ³⁾ Hesych II. 578. ⁴⁾ Herodot 4. 27. ⁵⁾ Pein. 6. 7. ⁶⁾ Herodot 4. 59. ⁷⁾ Steph. Byzant pod besedo Γελωνοι. ⁸⁾ Plinius 6, 19.

pri rastlinah pričeti in pokazati, da je tudi pri teh stvaréh Bog za spol skerbil, da se po njem za veke ohranijo.

Rastlinoslovci so rastlinke v 3. verste razdelili: Ene so, in tacih je največ, da svoje spolovice v enem kotliču imajo, kakor so, na priliko, mak, masolnik (limbar), samojeja (ranunculus) itd. Če makovo cvetko v roke vzamemo, moramo stermeti nad naredbo premodrega Stvarnika. V sredi makove cvetlice čepi ali sedi osemka ali ženska mehovica, z nekako čepko pokrita, in okrog njene plešaste glavice pa možke, laskom enake štiblice stojé, ktere na svojih osovutih glavica h prašne mešiče imajo, in kadar je vreme po godu, se mešički na glavah osink razprezajo, in na glavico osemke razprašé in jo vplodijo, da od nje makovega semena za potice dobimo, ali pa za prihodnje osémo. Osémka tedaj, ktera na sredi makovega cveta sedi, je ženskega, druge z mešički na osicah pa možkega spola. Oboji spol je tedaj vkupaj v eni cvetlici.

Druge rastlinke pa imajo svoje spolovice, ženske in možke, sicer tudi na enem deblu ali na eni vejici, pa ne skupaj v enem lončičku, kakor mak, ampak saksebi, kakor so buče, leska, oreh, breza itd. Poglejmo na buče spomladi, in vidili bomo, da ena sorta cvetk bučice na repulicah napravijo, druge se pa pošušé in osujejo. Cvetke, pri katerih se bučice izstulijo, so ženskega spola, ktere se pa obleté, so možkega spola. — Ravno taka je tudi pri leskah. Kadar protoletje nastopi, se abranke razstegovati začnejo, pri mnogih popkih pa laskom enake, rudečkaste cvetke izcimijo in na svetlo primolé. Abranke so možkega spola ocvetke, druge pa ženskega, ktere so matere lešnikov. Taka je pri orehih, brezah, trepetlikah in drugih enake sorte.

Dobro pa čutim, da mi že išče kdo v besede seči: kaj da sem za spol z vsem tem spričal? Dam za odgovor, da veliko. Pri maku, limbarji, orlicah, bučah, leskah, orehih itd., kakor smo vidili, je že spol pripravljen, preden da cvesti pričenjajo. Poglej na leske, breze itd., ali ne boš abrank že našel v jeseni, preden se listje osuje. Nobena okolišina tega spodkopati ne more. Ženske cvetke na spomlad že možke spolovice pripravljene dobé; se tedaj ob času cvetja ne spremenijo ali ne sprerorjijo.

Še imamo enosortne rastlinke, ktere pa rastlinoslovci rastline razločenega spola zovejo. Takošne, na priliko, so konoplje, brinje, hmelj, tisa in več takih. — Pridna kmetica teče spomladanske dni na pripravljeni kos svojega ozemlja, in si konopelj na-nj oseje, podrenca in lepo njivico poravná, srečo in blagoslov od Boga pričakovaje pa potem proti domu odrine. Ko konopljice kviško privihrajo, jih kmetica natanko pregleda in dobro prevdari: ktere se bodo poruvalé, ktere pa za prihodnje pleme v dober pozorek še nekaj časa pustile; perve imenuje belice ali jalovice (jalove konoplje) in jih za predivo odloči, druge pa za seme in jih semence imenuje — brez vse vednosti, da so perve možkega, druge pa ženskega spola.

Zdaj je pa vprašanje: Kaj jez s tem spričati iščem? Odgovor: Precej veliko. Perva je ta, da so konopljiče dvojega in razločenega spola (getrennten Geschlechtes) in se lahko vprašanje postavi: Kako, kdaj in kje se pri njih spol prične? Da pa sam sebe po ustih ne udarim, moram reči, ob času cveta, kakor se pri kravi ob času cepéta mlado otelstvo prične. (Dalje sledí.)

Ozir po domačii.

Ložka dolina. (Dalje.)

Preden kaj več od ložke fare povém, prosim drage bravece, naj me od tukaj na Križno goro spremijo, na goro, ki je 2765 čevljev višja od morja.

Iz Loža gredé pridemo v pol uri v Podlož. Ta vasica je na južni strani Križne gore, ima lepo polje, travnike pa le po zložitih bregovih, na katerih ne pridelajo veliko, pa prav dobrega sená, ki je kaj verla piča za goveda; kónj

ne špogajo, koz in ovác imajo tudi le po malem. Za sadjorejo je ta okolica kaj pripravna, ker ji severni vetrovi škodovati ne morejo; češnje, češplje in orehi bi se tukaj dobro ponašali, toda Podložan se ne vkvarja s sadjorejo rad. — Od tukaj pridemo v četrtini ure k sv. Ani. Tukaj je križ pota: eden pelje skoz Goščič proti Cerknici, drugi pa na Križno goro. Ob velikih shodih pride romarjev iz bližnjih in daljnih krajev toliko sem na božjo pot, da se vse tare. Pogled po okolici je s Križne gore kaj mikaven. Od tukaj se vidi cerkniško jezero po dolgosti in širokosti; če pregledaš širjavo od unikraj Otoka do Martinaka, in dolgost od Verhjezera tje proti sv. Volbenku, ne boš nikakor širjave v poldrugi uri, daljave pa v dvéh urah prehodil, kakor se v lanskem letopisu realnih šol bere. — Če se ozreš proti belim goram unikraj Ljubljane in na gorensko stran, vidiš kako dva velikana Veršac in Triglav v daljni daljavi med drugimi gorami kipita v nebo. Nič manj mikavno je tudi tje čez Snežnik proti Reki in Istri gledati. Gotovo zamorem reči, če te le količkaj veselí po gorah hoditi in ž njih bližnje in daljne kraje pregledovati, boš tū veselega serca glas povzdignil, kakor Vodnik nekda na Veršacu:

Pod velikim tukaj Bogam
Breztelesni bit' želim,
Čiste sape sred mej krogam
Menim, da na neb' živim.

Ne morem se pa od Križke gore ločiti, da bi ne omenil tukajšnjega zvonjenja, ki je tako prijetno, da malo kje tako. Šentviški zvonovi nad Ljubljano so umetno ubrani in pojó kaj prijetno, toda križnogorskih menda ne prekosijo. Dokler sem še na šolske praznike iz Ljubljane domú hodil, sem ob sabotah, ko je k prazniku zvonilo, rad na Dvin zahajal, ker sem prijetno zvonjenje s Križne gore kaj rad poslušal; všeč mi je bilo bolj, kakor vsaka še tako prijetna godba. V zvonik je pred kakimi 40 leti trešilo, v jeseni menda mesca oktobra, in zvonik, akoravno je bil s kositarjem krit, je od verha doli do zvonov pogorel. Pokrili so ga bili le za silo, in tačasni klobuk še dandanašnji nosi; ne vém, zakaj še ni boljšega pokrivala dobil; menim, da bi presilnih stroškov to ne prizadajalo!

Ko se s Križne gore k sv. Ani pride, se kmali pod sv. Ano proti ložki dolini gredé cesti ločite. Leva je ravno tista, po kateri smo romali na Križno goro; desna pelje pa naravnost proti Staremu tergu, kamor popotnik v eni uri lahko dospe, če ima le količkaj dobre peté. Pervo poslopje, preden se v Stari terg pride, je staroterška farna šola. Prav rad bi od nje kaj več povedal; omenil bi več bistrih glavíc, ki v to šolo hodijo, toda dobro vém, ako bi od nje pravico govoril, bi se tistim zagulil, ki se ž njo ukvarjajo; zato pa raji za zdaj od nje molčim.

Stari terg je precej prostorna vas, skoz katero po navadi majhen potok teče, ki v Ložu na več krajih izvira in kateri se ob hudem deževju tako naraste, da mestne loke potopí, in večkrat tudi na njive in verte nastopi; Staroteržane pa, kateri imajo poleg njega hiše, tudi večkrat iz hiš prežene.

Od te vasi je ravno tukaj prilika kaj več v misel vzeti. Že Valvazor dvomi, da bi bilo te vasi pravo ime Stari terg; on meni, da so jo tukajšni stari prebivavci Terp od mesta Terpo, ki je nad vasjo stalo na bližnjem homcu, ki se Ulaka zove, ne pa terg imenovali, in da so poznejši Slovani poslednjo čerko p v g preobračati jeli, mu rad verjamem. Da enaka prememba končnih čerk ni bela vrana, Valvazor poterduje s tergom Magno, ktere ga so Rimljani Vicum, poznejši Slovani pa Vic, poslednjič Ik, Nemci pa Igg imenovali, kakor ga še dandanašnji imenujemo. Da je tukaj pred Augustom mesto bilo, ne pa, kjer sedaj Lož stoji, sem do dobrega prepričan. Že od mladih dni pomnim, da mi je neki Staroteržan na Ulaki ostanjke rimskega zidovja kazal, ki je bil na-nj zadel, ko je v svojem lazu kamenje lomil; pripovedoval mi je, da se tukaj tudi rimski dnarji nahajajo, kakoršnih v okolici ložkega mesta še nikdar

narajmali niso. Ravno tako se tudi pri Valvazorji bere, da je iz ust verjetnih mož slišal pripovedovati, da je pred 39, po današnjem številu pred kakošnimi 230 leti farni cerkovnik, ko je blizu sv. Petra na Ulaki polže kopal, kos rimskega meča in pa zlato verigo v kamnitem posipu našel; ker pa je ceniti ni vedil, bila je namreč že od sive starosti zlo zarujevela, jo je za star mesing prodal. Cerkve sv. Petra, od ktere omenjeni pisatelj govori, ni več, jez sem pa še, ko sem domá bil, njene razvaline vidil, — sv. Martina na Vidmu pa še stoji in je podružnica Podcerklanska. Tukaj sta bila, kakor Valvazor piše v XIII. buk. str. 74, dva kamna, ktera razodevata, da je staro mesto Terpo na Ulaki nad sedajnim Starim tergom bilo; na enem, ki je bil za cerkveni prag porabljen, je bil na eni strani že ob Valvazorjevi dôbi napis že tako odergnjen in zlizan, da se ni dalo veliko več razsoditi, kaj pomeni, na drugi strani je bilo pa rimsko bandero; na drugem pa, ki je k mizi velikega oltarja prizidan, so se Valvazorju le naslednje besede brati dale, namreč: AEDAGONIVS SEPVLTVS HIC EST NOR XXV. MENS; več se ni dalo uganiti.

Iz teh besed se vidi, da je bilo tukaj rimsko mesto Terpo, ne pa tam, kjer zdaj Lož stoji, čeravno dr. Šmidl v svojih bukvah: „Die Grotten und Höhlen von Adelsberg, Lueg, Planina und Laas. Wien 1854“ na strani 278. v opombi omeni, da je blizu Starega terga in nad Ložem tje proti Pogači gredé na kose tlažene ceste zadel in terdi, da so ostanjki nekdanje rimske ceste. Tega mnenja mu ne bo nihče overgel, kdor le verjame, da je bilo mesto Terpo na Ulaki, nad sedajnim Starim tergom; Metle (Metulum) pa na Oblokah; tako ste mogle tudi mesti ceste imeti eno do drugega.

Stari terg je prav prijazna vas, ktera stoji deloma v ravnini, deloma na brežini Ulake. Staroteržanje živijo večidel od poljedelstva, obertnije in rokodelstva. Gotovo bodo popotniki to vas kakor tudi celo Ložko dolino bolj pogostoma obiskovali, kader bo železna cesta do Tersta izpejlana; pa bojo v Tavzeljnovi gostivnici tudi prav dobro postrežbo in po pošteni ceni dobivali. (Konec sledi.)

Kratkočasno berilo.

Srečen Anžè. (Konec.)

Anžè gré naprej in premišljuje, kako mu vendar vse po sreči gré. Pridruži se mu neki deček, kateri pod pazduho gos nese. Nekaj časa gresta skupaj in Anžè mu pripoveduje, kako da je srečen in kako je že večkrat dobro menjal. Deček pové, da gos k neki botrinji nese. „Tehtajte jo“ — reče dalje in prime gos za peruti — „kako je težka, sem jo pa tudi osem celih tednov pital. Kdor jo bo pečeno jedel, se mu bo maščoba cedila iz ust, da bo kaj“. — „Da!“ reče Anžè in jo pretehtuje z roko, „ta ima pač svojo pezo, pa moj prešič tudi ni ravno krt“. V tem se deček skerbno ogleduje in majaje z glavo reče: „Čujte, z vašim prešičem niste varni. V vasi, skoz katero sem šel, je ravno županu iz hleva eden ukraden. Kaj, ko bi ravno ta-le bil! Ta bi bila žaltova, če vas za tatú zasačijo in posadé v luknjo“. Anžè se prestraši. „Za Božji čas“ — jeclja — „pomagajte mi iz te zadrege! Vi ste tukaj bolj znani, vzemite prešiča in dajte mi gos“. „Nekaj že hočem zgubiti, da le jez ne bom vaše nesreče kriv“ — reče deček. Vzame toraj prešiča in ga žene po stranski poti naprej; Anžè pa gré brez skerbi z gosjo pod pazduho proti domu.

„Če prav premislim“ — pravi zdaj sam sebi — „imam še zmiraj dobiček pri svoji kupčiji; prvič dobro pečenko, potem toliko maščobe, ki bo od nje se cedila, da se bom pol leta mastil; zadnjič toliko belih peres, ktere si bom v blazino zašil, in spal bom kot „vaša gnada“. Me bodo mati veselili, ko domú pridem!“

Ko skoz slednjo vas gré, zagleda brusivca pri nekem vozičku, ki vesel pri svojem šumečem delu prepeva:

„Jaz brusim nožičke, brus hitro vertim,

Vesel se obračam, da krajevar dobim“.

Anžè obstoji in gleda to delo, ki mu kaj dopada. Potem brusivca nagovori: „Vam se dobro godí, ker ste tako brez skerbí pri svojem delu“. „Pač da“ — reče brusivec — „pri tem delu se petice brez velikega truda v žepu množijo, in priden brusivec je mož, kateri nikoli ni brez cvenka. Pa kje ste to lepo gos kupili?“

„Nisem je kupil, ampak za prešiča zamenjal“. „In prešiča?“ „Tega sem za kravo dobil“. „In kravo?“ „To sem za konja dobil“. „In konja?“ „Konja sem za tako debelo kepo zlate dobil, kakor je moja glava“. „In zlato?“ „Zlato pa je bil moj zaslužek za sedemletno službo“. „No, zmiraj ste si dobro opomogli“ — mu reče brusivec — „če se še tako obračate, da bote zmiraj v žepu dnar imeli, ste čez vse srečni“. „Pa kako čem gospodariti“ — reče Anžè — „da bi bil bogat?“ „Brusivec morate biti, kakor jez; k temu ravno ni potreba drugega, kakor brusivnega kamna. Tukaj imam enega, ki je že nekoliko zbrusen, mi pa tudi ne boste več za-nj dali, kakor to-le gos; če vam je prav?“

„Kako morete še vprašati“ — reče Anžè — „vsaj bom potem najsrečniji človek na svetu, če imam vselej, kadar v žep sežem, dnarja dovelj; in mu podá težki brusivni kamen — „tukaj imate čeden kamen; poberite in varujte ga; zadosti ga imate za celo življenje“.

Anžè naloži kamen in gré veselega serca urno naprej; oči mu vesolja solzé. „Gotovo sem bil o polni luni rojen“ — reče — „česar le poželim, vse mi gré po godu“.

Ker je bil pa že od jutranje zarje brez prenehanja na poti, je bil že zlo truden; tudi je bil že lačen, ker je vès kruh takrat od veselja pojedel, ko je bil kravo tako dobro zamenjal. Šel je počasi in večkrat je pod veliko težo omagoval in počiti mogel. Kakor polž pride do nekega vodnjaka, kjer je hotel piti in si z bistro vodo postreči. Položi toraj kamen polahkoma na oklep vodnjaka in zajme vode v golido. Ker je bil pa precej neroden, zadene z golido na okrogli kamen, da se zavrtí in v dno vodnjaka šterbunkne. Ko Anžè vidi, da je kamen v vodi, da ga toraj ne bo treba več nesti, skače od veselja, poklekne in s solznimi očmi Boga hvali, da ga je na tako čudno vižo velike teže oprostil.

To je še manjkalo do njegove največje sreče! „Tako srečnega človeka, kot jez“ — pravi — „ni pod solncem“. Brez vse skerbí in vsake teže prost poskakuje do doma k svoji materi, ktera je že težko Anžetovega zaslužka pričakovala.

Pa bedak je šel od doma, bedak prišel domú.

Bl. Ššk.

Narodne stvarice.

Badnjak.

O badnjaku v 103. listu lanskega leta omenjenem jaz še sledeče dostavljam:

V Poljanah ob Kopi in na Horvaškem navadna beseda, ki pomeni tisti dan pred Božičem, izvira po moji misli iz glagola baditi, bditi, to je, čuti (vigilare), kajti se pred Božičem ono noč ne spi; badnjak znamenjuje tedaj čujo (vigilia).

Badnjak bi morebiti koga mikalo vaditi od badnja, ki v Poljanah in na Horvaškem znamenjuje iz dog. napravljeno podolgovato posodo, na Serbskem pa tudi šuplo klado, ali pa tudi debelo cev, po kateri voda teče. Serbi imenujejo badnjak tudi one cerove glavnje, ki jih na badnjak iz samih vraž na ogenj devajo. Vuk nam v svojem slovníku ga takole razlaga: „Badnjak, m., sirova cerova glavnja, ki se po navadi v oči božiča nalaga na ogenj. Badnjaka morata biti dva ali pa trije, in se morajo v oči božiča (na badnji dan) tudi odsekati. Mnogi sekajo badnjake pred soncem, jih najprej z žitom potrosijo in rekó: „dobro jutro in častiti ti badnji dan!“ Navadno jih sekajo le od ene strani, od druge le enkrat s sekiro mahne. Po nekterih krajih rabijo obveršek od badnjaka namesto loparja, dokler polажajnik (polaznik, obiskovavec) v hišo ne pride, pa onda

hoče zdravega semena za drugoletno osémo imeti; se tedaj konoplje ob času cveta oспolovitijo.

Kako se pa pri konopljah spol preroja? Kako in kdaj se na ženski konoplji ena cvetka v žensko in kako v možko osemje sprerodi? Nanese to vreme ali rosa, ali kaka druga naključba? Če je pri kravi polno ali prazno vime pretvora ženskega ali možkega spola, to je, prerodje možkega v ženski, in ženskega v možki spol, se mora tudi pri konopljah tako ali enako zgoditi? Al me misli morebiti kdo zavrniti: „saj ni spola pred cvetom“. — Res, naglo je bilo to rečeno, al spričano ni. Popred smo že djali, da je spol že pri drugih rastlinah osnovan na svetlo prišel, preden je rastlina prav cvesti pričela; — bo mar pri konopljah kaj drugega? Ko bi pri konopljah ženskega spola že popred, to je, pred časom prašnega otresa belic na žensko ocvetje, možkih in ženskih cvetkov ne bilo, bi se moglo zgoditi, ako bi okolišine nanesele, da bi vse možko ali žensko osemje postalo; in vendar je le vsako leto največ možkega, najmanj pa ženskega spola, ker je natora možkim steblicam lepo praznje predivo, ženskimi pa le debele tule in seme oddelila, in debelo štiblo, da težko seme nositi zamorejo. Smo torej posiljeni misliti, da so cvetke na maternem stebelu že popred sploh večji del možkega spola, ženskih pa malo, in kar je od natore pripravljenega za možki ali ženski spol, se ob času cvetja za prihodnje pleme oživi. Pri konopljah je tedaj največ možkih cvetlic na semenskem stebelu, zato je pa tudi največ možkega semena za prihodnjo osejo.

(Konec sledi.)

Starozgodovinski pomenki.

Hemona, Emona, Amina, Kamana = Ljubljana.

Spisal Davorin Terstenjak.

Ime staroslavne mesta se nahaja v različnih oblikah. Peutingerjeva tabla ima Emona, hierosolimitanski potopisnik Emona, v napisih se najdejo oblike Emona, Aemona, Emonia; Zosimos ¹⁾ piše „*Ημοννα* —“ *τας σκηνας εις Ημοννα πολιν επηξατο*“ — in Herodian *Ημα* — „*επεστησαν πρωτη Ιταλιας πολει, ην καλουσιν Ημαν*“. — Antoninov itinerar ima Hemona.

Emona, Hemona, Ema pomeni to kar Ljubljana — Ljubljena. Korenika te besede je sanskritski kam, „amare, cupere“, persiški kām, „desiderium, voluntas“, armeniški gam, „agrément“, gamk, „volonté“, latinski po Boppu amare, in po Steinthalu amor za kamor ²⁾. V latinščini je toraj glasnik *k* odpadel, kar se je večkrat zgodilo, tako, na primer, je glasnik *k* v besedi kost odpadel v sanskritskem —asthi — latinskem —os — in gerškem jeziku —*ὀστέον* —.

Iz kam je sansk. kāmānā, „liebend“, staroperziški kamana, „Geliebter“. V sanskritu pa pomenjuje kam in kan, „amare, desiderare“ in z besedo kan ujema se jugoslovensko kan, „propositum, voluntas“, nakaniti, „proponere“. Vendar je ta pomen že drugotni, — primeri perziško kām, „voluntas, desiderium“, in sansk. kam, „cupere desiderare“ — prvotni pomen je bil kakor v staroperziščini in v sanskritskem jeziku amare, diligere. Ker imamo še kan, kaniti, nakaniti, kamba, nakamba itd., smo tedaj tudi imeli kamati in toraj tudi particip. perfect. pass. kaman, kamana, kaman. Ker pa sansk. *a* = *o*, na primer: *çakuna* = sokol, *nara* = nora, *bhaga* = bog, *vidhava* = vdova, *nakha* = noga, *avi* = ovca, *agni* = ogenj, *rasa* = rosa itd., tedaj iz Kamana slovenski Komana. Dolgi glasnik *a* pa slovensko ljudstvo še dandanašnji rado obrača v *o*, na primer: grad za grad, moti za mati, posjoni za posjani, tako iz Komana = Komona. Glasnik *k* v začetku pa posebno Kranjci radi omehčavajo v *h*, na primer: *h* mali, *h*

meni, *h* nogam, *h*ruška, tako je iz Komona postala oblika Homona ³⁾. Glasnik *o* spet se uslabuje v *e*, na primer: olen in elen, ošče, jošče in ešče, ješče, primeri kranjsko: lohek in lehek; tako iz Homona postane Hemona ⁴⁾. Ako pa je v slovenščini glasnik *k* glagolne korenike kam odpadel, kakor v latinščini, tedaj iz Amona, Omona dobimo Emona = Kamana.

Brez dvombe je Kamana — Komona, Homona — Omona — Emona bilo priime boginje lune. Znamenito je, da so tudi stari Kapadoki poznali boginjo Komana, ktero sta Dio Cassi in Strabon primerjala s tauriško Artemido ⁵⁾. Tauriška Artemis pa je po ostroumnem mitologu Preleru ⁶⁾ bila: „Die stierartig gebildete, von einem Stiere getragene, mit Stieren fahrende Mondgöttin, also von dem weitverbreiteten Simbole des Stieres, welches entweder auf die gehörnte Bildung des Mondes — also auf den Mondenwechsel, oder auf die stürmische Meeresfluth deutet“. Ime Komana prestavlja učeni Lassen ⁷⁾ v ljubljeno ⁸⁾. Vse boginje starega sveta, v katerih je bila osebljena rodivna moč, so bile v etiškem okrožji boginje ljubezni, tako tudi luna. Dalje so luno tudi stari narodi častili kot boginjo lepote, boginjo lepote pa kot boginjo ljubezni; tako spet je verjetno, da je Emona bilo priime boginje ljubezni — boginje lepote — boginje lune. O boginji luni, ktero so Slovani pod raznimi imeni častili, kakor: Vila, Luna, Siva, Sijana, Svetluše, Menula, Vida itd. (primeri v narodnih slovenskih pesmah: Lepa Vida proso plela itd.) bodo moje bukve obširneje govorile, v katerih tudi bodem s točnimi temelji dokazal, da so luno stari Slovani častili kot boginjo lova, proročanstva, nočne svetlobe, rodivosti, lepote, ljubezni, ozdravljenja, toraj v ravno takošnih razmerah, kakor Indi svojo Čandri, Vidhi, in Gerki svojo Artemis, Kalliste, Selene ⁹⁾, in Rimljani svojo mesečno boginjo Diano. (Dalje sledi.)

Ozir po domačih.

Ložka dolina. (Konec.)

Od Starega terga se razprostira proti jugu lepa ložka dolina; cesta pelje od tukaj skoz Podob, ktera se unikraj vasi razdvoji; desna derži proti šneperski grajšini, leva pa tje skoz Igavo vas čez Verh proti Prezdi in naprej proti Čubru in dalje proti horvaški meji. Res mora človeka serce boleti, kateri je vaju po cestah potovati, ki so z raznim drevjem obsajene, tukaj pa ne vidi družega kakor tam pa tam kak termov germ. Al bi ne bilo veliko prijetnije, ako bi bile ceste in kantonski poti s koristnim drevjem zasajeni, posebno tje proti Podobu ob šneperski pristavi, ktero le živa meja obdaja. Koliko sadja bi tukaj prirastlo, če bi se ternova meja s sadnim drevjem nadomestila! Ko bi grajšinsko oskerbništvo namesto prazne meje sadnega drevja ali murb nasadilo, gotovo bi ga za tako naredbo vsak pameten Ložan hvalil in marsikter bi ga tudi posnemati jel! Vsakdo vé, kdor je le po ti fari kadaj hodil, da se tukaj sadno drevje dobro sponaša in tudi rado rodi, in če rodi, akoravno ti ga malopridni paglovci nekoliko oklatijo, ti ga bo vendar le nekoliko ostalo, zlasti ta-

v *h*, na primer: *kohout*, za *kokout*, *hurva* za *kurva*. — ⁴⁾ Glasnik *h* v početku tudi rad slovenski ljud izpuša primeri: očem za hočem. Tudi Rimljani ga niso terpeli in pogosto nahajamo v napisih *oc*, *omini*, *onestus*, *oras* za *hoc*, *homini*, *honestus*, *horas* (glej Gruter „Inscript. Index“ LXXXIX.) — ⁵⁾ Dio Cass. 35, 11. Herodot 4, 103. primeri Strab. XII. 2. — ⁶⁾ Preler „Griech. Mithol.“ str. 194. 195. — ⁷⁾ Lassen v „Zeitschrift der deutsch. morgenl. Gesellschaft“ X. Band str. 377. — ⁸⁾ Creuzer v „Simboli“ (II. 466) Komano primerja s perziško Mitro, ktera beseda tudi pomenjuje ljubljeno, dalje z Diana lucifera, Luna, toraj s samimi mesečnima boginjama. — ⁹⁾ Pindar Ol. III. 19. Aeschyl. Pers. 426. Pausan. VIII. 35. 7. Pis.

¹⁾ Zosimus lib. II. str. 695. — ²⁾ Glej Pott „Etimol. Forsch.“ I. 260. — ³⁾ Tudi staro- in novočeščina glasnik *k* rada omehčava

krat, kadar se bodo kmetovavci sadjoreje bolj čversto poprijeli in ne bo le na posamne drevesa tatinska roka segala. Al dokler se ne bo mladina tega krepkeje poprijela, ne bo veliko bolje. Starim pridigovati je večidel le bob v steno metati! Poslušajte saj mlajši Ložanje! kako so gospodarji v Žlateškem okrožji na Českem ravnali, katerim je sem in tje prostora za sadjorejo tudi primanjkovalo. Začele so namreč razne soseske leta 1852 germovje po bližnjih homcih sekati, kopati in požigati in jih z mladimi drevesci nasajati; in lejte! že jih čez 4000 čversto raste ondi, kjer je bila pred malo leti pusta pušava; razun tega so tudi vertno šolo za sadne drevesice napravili, v kateri jih je že tudi okoli 2500, ktero bodo pa kmali na čveter-nato pomnožili. Ali bi se ne dalo tudi v ložki dolini kaj takega napraviti? Menim da! —

Ker smo ravno pri vasi Podop, naj mi bo dovoljeno od nje še omeniti, kar mi je rajni gospod dr. Jakob Zupan, učnik bogoslovja v Ljubljani, pred kakošnimi 15 leti pravil, rekši, da Ložanje ne govori prav, da pravijo: „Podop“ in „podobsk“. „Voda“ — mi je rekel učeni mož — „která memo omenjene vasi teče, izvira spod Racne gore, in prvi stanovavci so se, kakor nas zgodovina uči, narraji poleg rek in vodá naseljevali, in berž ko ne so tudi v ložko dolino prišli Slovenci tukaj poleg vira svoje selišča postavili, in od verha „Verhniko“ imenovali; unemu v dnu pa, kjer jarki vodo v podzemeljske ceme odpeljujejo, so dali ime „Dane“; temu sred poti med imenovanima seliščama pa „Popot“, kar je pozneje, Bog vé kadaj, k imenu Podop prišlo!“ — Tako mi je dohtar J. Zupan pravil, kar sem mu od vasi Popot tudi rad poterdil, od Dan pa ne.

Naj mi bo dovoljeno, tukaj tudi ta kraj v misel vzeti. Že iz stare zgodovine nam je znano, da so se prvi prebivavci naših krajev od jadranskega morja vedno naprej pomikali; tako so prišli sčasoma na današnji Kras, od tukaj pa čez juliške planine proti ložki dolini. Gojzd je bil tačas s silno visokim drevjem zaraščen, gost in teman, segel je do sedanje vasi. Popotovali so po gojzdu kakor po temni noči, in ko so iz gojzda prišli na dan, so se tukaj naselili in selišču ime Dane ali Danje dali. Tako sem v neki zgodovini bral; ne morem se opomniti več, v Strabonovi ali Apianovi. Kdo pravo terdi: jez ali Zupan, naj učeni možje presodijo. —

Popot, precej velika vas, ni samo v sredi med Verhniko in Danami, kar je bilo že gori rečeno, temoč tudi v sredi fare. Popotci, akoravno živé večidel od poljodelstva, je vendar le tukaj kakor tudi v bližnjih vaséh, to je, v Igavi vasi, Kozarščah in Šumorati dovelj sodarjev, kateri se celo leto z izdelovanjem sodov, bednov, brent in enacih posod ukvarjajo, in jih ob raznih časih polne vozé, posebno ob Kvaternici v Terst vozarijo, za ktere, če je prodaja dobra, precej lepega denarja skupijo, večkrat se pa tudi opeharijo in komaj toliko skupijo, da vožnjo plačajo in sami sebe preživé; posebno, če ni kupca in ne morejo svoje robe spečati, morajo po cel teden v Terstu sedeti. Omenjeni sodarji so gojzdu to, kar červ polju! —

Ako se od Popota po fari na desno ali levo stran ozremo, povsod imamo prijetne vasi in lepe poljske ravnine in rodovitne travnike pred seboj. Po vaséh vidimo sem ter tje s ceglom krite hiše; pred kakimi leti bi pač Ložan nikakor mislil ne bil, da bode kadaj domá cegel žgal in ž njim strehe kril, posebno, ker ni bilo verjeti, da bi se glina za cegel v teh krajih nahajala *).

Ako pogledamo bolj na kviško tje proti jugu, vidimo v daljavi veličanski Snežnik, kateri v sredi strašnega gojzda med krajnsko, horvaško in isterško deželo 5332 čevljev visok kviško kipí, s kterega je razvid na vse kraje kaj prijeten, naj se oberneš kamor hočeš, posebno tje proti Istri in čez jadransko morje, Dalmacijo itd. Ta gora je na severni strani večidel s snegom pokrita, na južni so

pa veliki pašniki z gosto in visoko planinsko travo obraščeni, kjer kraški, pivški in istriški ovčarji svojo drobnico od spomladi do jeseni pasejo, ktera se jako zredí in dovelj mleka ima, iz kterega veliko veliko dobrega sira napravijo. V šneperskem gojzdu, ki se vleče tje do Javornika, se nahaja še zmiram dovelj divjačin, kakor medvedov in volkov, kateri iz čed drobnico trebijo kolikor le morejo; še celó ris se večkrat v te kraje pritepe. — Kadar pa po gojzdu žir obrodí, se po teh gojzdih toliko polhov zaredí, da ponoči vse mergolí, katerih bližnji prebivavci na tavžente in tavžente v samostrele polové. Tudi jez, dokler sem še na šolske velike praznike zahajal, sem marsikterega olušil; njih mesó je dobro, kože pa irharji pobirajo, jih strojijo in jih mestnim kerzrnarjem prodajajo, ali jih pa v kučme podelajo, ktere naši kmetje radi nosijo.

H koncu tega popisa še to-le: Ako bi ložke fare červ in povodinj tako pogostoma ne pokončevala, bi bili farani, če bi se pridniši kmetijstva, živino- in sadjoreje poprijeli, gotovo tudi premožniši kmetovavci, posebno v spodnji fari, kakor Nadleščenje, Podcerklanje in pa Danci. Te vasi imajo, skoraj bi rekel, v celi fari naj lepše in naj boljše polje, ktero bi jim gotovo tudi vsako leto dovelj pridelkov obrodilo, ako bi ga le červ tako strašno ne zdeloval, in povodinj tako pogostoma ne zalivala. Ta merčes ravno tiste njive in travnike, ki so povodnjim naj bolj podverženi, in ktere večkrat po cel teden, dostikrat še celó po štirinajst dni pod vodo stojé, naj bolj in tako pokončuje, da ostanejo tako gole kakor vélike ceste, po kterih se noč in dan vozari. Tega merčesa, kterega tudi voda ne potone, menda ne bo drugači zmanjšati, kakor če se o kebrovem letu kebrí ali hrošči prav pridno pobirajo in pokončujejo, kakor je bilo v 70. listu lanskíh „Novic“ nasvetovano, in po skušnjah, ki jih je gosp. Dragotin v 74. listu naznačil, ravná. Za silne povodnji pa tudi menda ne bomo boljših jezov in zatornic imeli kakor so une, ki jih je gosp. Ložan v 12. listu lanskíh „Nov.“ nasvetoval. Danski.

Za poduk in kratek čas.

Čudna pa resnična prigodba.

Za stariše kaj.

Neki oče in mati sta imela edinega sinčika, ki je še le komaj dvé leti star bil. Ljubila sta ga kakor svoje okó in ga rajši imela, kakor vse svoje precejšno premoženje. Pa imela sta razvado, da sta ga dostikrat celi dan samega domá pušala, ko sta z družino vred na polje delat hodila. Ravno je bil čas, ko so seno spravljali. Nekega dne se vsi od doma podajo na travnik seno sušit; malega Janezka samega doma pustijo, češ, da se bo že, kakor drugekrati, na dvorišču s psoma kratkočasil, ki sta se ga tako privadila, da sta zmiraj okoli njega bila. — Al ravno ta dan se je drugače zgodilo; ravno ta dan je hotel Bog starišem pokazati, kako nevarno je male otroke same pušati. Brez vse skerbí so vsi dopoldne na travnikih delali, in se še le opoldne domú k obedu povernili. Domú pridši ne najdejo malega Janezka, kakor navadno na dvorišču, pa tudi psov ne. Vsi prestrašeni letajo semtertje, kličejo in išejo povsod, pa zastonj, — zginil je, in nobeden ni vedil kam. — Ne dolgo potem prisopiha en pes domú, in kakor hitro jesti dobí, jo sopet pobegne; za njim pride tudi drugi pes, in storí ravno kakor prvi. To se je očetu čudno dozdevalo. Tedaj sklene, ko zvečer vdrugeč kateri pes pride, za njim iti in pogledati, kaj da psa imata in kam da hodita; morebiti najde sled zgubljenega deteta. In tako se je tudi zgodilo. Kakor opoldne pride tudi zvečer en pes; dobí jesti, in berž beží. Pa zdaj mu žalostni oče sledi naravnost v bližnjo šumo (gojzd). Deleč v šumi pes obstoji — oče se tistemu kraju bliža in kaj zagleda? — K svojemu naj večjemu veselju vidi svojega Janezka pri smreki ležati; psa sta ga čuvala. Serčno vesel vzame oče otroka v naročje in Boga hvali, da mu je zgubljenega sinka sopet dal. Vsak si lahko

*) Do sedaj ste v ložki fari dvé cegelnici: eno imajo Podcerklanje, eno pa danski J. Kandare.